

İzmir Kemeraltı'nda bir Ankaralı

Kemeraltı'nı anlatmak oldukça zor ama bendeki ilk izlenim, nüfusu orta veya daha fazla olan bütün Osmanlı şehirlerinde, benzer bir dokunun olduğu düşüncesi oldu.

Akın Atauz

08/06/2024

aatauz@yahoo.com

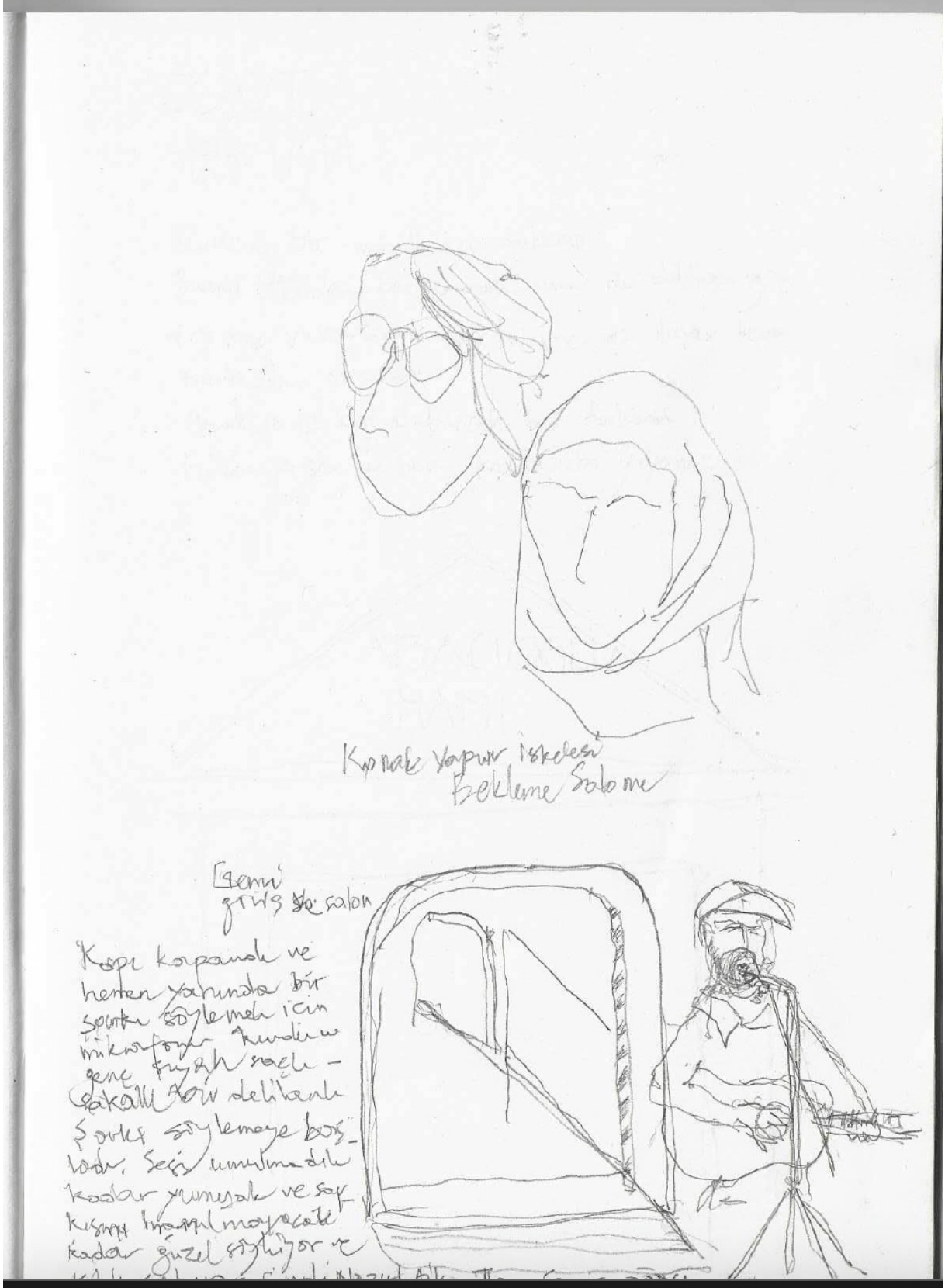
Hemen fark edeceğiniz gibi **Gershwin**'in (belki **Ira**, belki **George**) "Paris'te bir Amerikalı"sından esinlenmiş bir başlık. Elbette 1920'lerin son yıllarında **Paris**'e giden **Amerikalı** kadar şaşırmadım **Kemeraltı**'nda. Ama belki de düş gücüme veya zihnimdeki arayışın tonlarına bağlı olarak kulaklarıma gelmekte olan caz melodileri nedeniyle benziyordum o Amerikalıya biraz...

Bu açılışı yaptıktan hemen sonra şunu söylemeliyim ki tam bir alt-üst oluş, kaynaşma ve dönüşüm sancıları çekmekte olan kentlerden herhangi bir enstantaneye dair not almak, yazmak veya eskiz çizmek, fotoğraf çekmek, hatta ses kayıtları yapmak, kendiniz/ gözlemci kapasiteniz/ düşünceleriniz hatta sıkıntılarınız ve bıkkınlıklarınız arasındaki sıkışmışlığınıza yararlı olabilir. (Bunların hepsinin de ne kadar modası geçmiş şeyler olduğunu düşünebileceğinizi de biliyorum ama bana hala yararlı şeyler gibi görünüyorlar.) Eğer bir kez olsun denemeye değer bulursanız ve giderek bunları biriktirmeye başlarsanız, kentle ilişkilerinizin (arkadaşlık düzeyinde) ne kadar gelişeceğini bilemezsiniz. Ama eğer bana da postalarsanız, hani nasıl derler, "çok makbule geçer."

*

Önce hazırlayıcı (ya da beni Kemeraltı serüvenine hazırlayan) sahneden başlamalıyım. **Karşıyaka**’dan **Konak** vapuruna (acaba hala “vapur” deniliyor mu?) bindik. Ama artık öyle “püfürdek” vapurlar beklemeyin. Arka güvertesi iskeleye kıçtan yanaşmaya göre düzenlenmiş bir şehiriçi vapuru geldi ve bekleme salonu hızla boşaldı. Vapurun giriş katındaki oturacak yerler adeta bir sinema salonu ya da jumbo-jet gibi düzenlenmiş: hepsi de arka çıkışa bakan ve aralarında geçiş yolları bulunan dörtlü lacivert koltuklar...

Daha gemi kalkmadan standart anonslar başladı Türkçe ve İngilizce... (Bunların hakiki bir amacı ve işlevi olduğundan çok kuşkuluyum) Giriş kapısının yanından genç bir delikanlı, mikrofon ve ses yükseltici aletlerden oluşan basit bir düzenleme ile uğraşıyordu zaten. Kapı kapanır kapanmaz her şey hazır olmuştu bile. Gitarını çıkardı ve şarkılarına başladı. Şarkı söyleme tarzı çok yumuşaktı ve tenor sesine çok uyuyordu. Şarkıları çok iyi seçilmişti. Çok heterojen olması gereken ve kendisi hiçbir talepte bulunmamış kitleyi, yaptığı işin sadece kendisi için değil onlar için de iyi bir şey olduğuna ikna etmesi gerekiyordu ve bunun için çok az zamanı vardı. Belki 8-10 dakika içinde Konak iskelesinde olacaktık.

Benim için ilk soru şuydu: Kentin gündelik yaşamına gönüllü olarak karışan sokak şarkıcılarının, kentsel kültürle/ kentin gündelik yaşam kültürüyle etkileşiminin doğası/ katkısı-işlevi nasıl yorumlanabilir? Bu sorunun nasıl yanıtlanabileceğini hala bilmiyorum. Ama bu şarkıların, sokak ya da kent toplumunu olumlu etkilediğini, sıkıntılı bir anı

neşelendirebildiğini/ renklendirdiğini ve kimi durumlarda da başka şeyler düşünmememizin kapılarını araladığını düşünüyorum. Bunu kentin insanından-insanına en alt düzeyde, dolaysız ve şatafatsız, sürprizli müzikal bir karşılaşma ve iyi bir kentli olma eğitimimizin özverili bir parçası olarak görüyorum.

Karşıyaka-Konak vapurunda, 'Gülhane'deki ceviz ağacı'nın düş yolculuğu

Ancak bu küçük konser beni başka bir yönden çarptı: Şarkılardan biri **Gülhane**

Parkı'ndaki **Ceviz Ağacı'**na dairdi. Yüzyıla yaklaşan bir zaman önce **Nazım**

Hikmet hapishaneden yazmış, bir yayınevi daha sonra şiir kitabını yayınlamış, çok daha sonra bu şiir bestelenmiş. Şimdi vapurda bize şarkılar söyleyen delikanlı onu seçmiş ve bize o hasretin/ kavuşma umudunun nerdeyse hiç olmadığı duruma bile iyimser bakabilmenin ve meydan okumanın şarkısını söylüyor. Yolculardan Nazım'ın şiirini sevenler şarkıyı dinlerken, Konak vapurunda/ gün ortasında, düş-duygu-bilinç ve bellek arasındaki bin bir titreşimle salınıyorlar...

Sanırım "sürdürebilirlik" dediğimiz de böyle bir şey olsa gerek. Nazım'ın meydan okuması hala güçlü ve hala o yumuşacık sesle, şarkı olarak ulaşıyor bize işte...

Atacağımız küçük de olsa her değerli adımın/ duruşun belki başka insanlar için, belki bir sınıf için ya da bir Gülhane Parkı'nda bir ceviz ya da **Gezi Parkı'**nda bir çınar ağacı için olsun, kaybolduğu/ unutulduğu filan yok. Yeter ki biz yapalım/ yapamasak bile mücadelesini verelim. Eğer olumlu çabanın ürünüyse bir yerde, belleğimizde/ yüreğimizde, ha bire çırpınıp duruyor olacak ve Gülhane Parkı'ndaki meydan okuma başka bir zamanda ve yerde, yeniden ses vermeye başlayacak...

Sürpriz: 'Otomobil cumhuriyeti'nde kayırılan yayalar

Konak iskelesinde vapurdan indik ve önümüzde kentin kıyı çizgisi boyunca en karmaşık ve yoğun trafiği ile geçilmez bir trafik boğuşması ve çöplüğü yerine büyük bir yaya alanı duruyordu. İzmir'i epey zamandır görmemiş olanlar için, sanki tam bir mucize gerçekleştirilmiş. Vapurdan inen yayalar dört bir tarafa, **Pasaport'a**, **Saat Kulesi'**ne Kemeraltı'na, ya da **Karataş'a** doğru giderken kocaman bir yaya bölgesinde yürüyebiliyor. Alan bütünüyle yayalaştırılmış ve bazı yerler çoktan parka dönüşmüş, boylu ağaçlar altında yürüyorsunuz. Bir bisiklet yolunu geçiyorsunuz ve hemen biraz ileride bir tramvay durağı var. Metro istasyonu, parkın biraz ilerisinde.

Eğer **Ankara**'dan geliyorsanız, motorlu araç trafiği ile yayalık arasındaki kapişmada hiçbir zaman yaya lehine böyle bir kayırma göremezsiniz... “Ankara Belediyesi’nin halkçılığı”, otomobilli bürokratların hızlı geçişinin üstün tutulmasının “halkçılığı”dır. İskeleden boşalan kalabalıkların önünde büyük bir alan var: Parklar, ağaçların arasından görünen Saat Kulesi ve **Meydan**... Çok hoş/yüceltici bir karşılama ve selam gibi duruyor. **Hükümet Konağı**’na doğru yürüyoruz ve yanından da Kemeraltı çarşısı başlıyor.

Kemeraltı: Rengarenk, karmaşık, çeşitlilik kaynaşması

Kemeraltı’nı anlatmak oldukça zor ama bendeki ilk izlenim, nüfusu orta veya daha fazla olan bütün **Osmanlı** şehirlerinde, benzer bir dokunun olduğu düşüncesi oldu. Depremi hemen öncesinde [Antakya çarşısını yazmışım](#). Ama **Bursa, Antep, Amasya**, ya da **Tokat, Malatya** veya **Sivas** ve adını ekleyebileceğimiz pek çok **Anadolu** kenti de, kalenin hemen altında veya yakınında benzer bir çarşıya sahip. **Çıkırıçılar Yokuşu**, Ankara için bu kadar büyük ve karmaşık olmasa da benzer bir çarşı dokusuna sahip. Bu organik ve karmaşık çarşı sokaklarının iki tarafında tek ya da iki katlı, arazinin durumuna ve değerine göre bazen üç katlı evler bulunuyor. Ama hepsinin sokak katında dükkanlar ya da küçük yeme-içme yerleri var. Önlerinde dışarı doğru tenteler; bazen sokağın üzeri bütünüyle branda gölgeliklerle kaplı...

Manavlardan/ sebze satan yerlerden sepetler içinde, sokağa doğru bereket ve renk taşıyor adeta. Otların sebzelerin ampul altındaki parlaklığı için ha bire serpilen sular, sokağı ıslatıyor. Burası **Havra Sokağı**. Sokağın dokusu paket taşlarından yapılmış ama o kadar kalabalık ki, hiçbir şey görmek mümkün değil. Balıkçılar ve balıkların parlayan gözleri, hemen yakındaki ciğerciler ve sokaktan içeri doğru dükkanlar/ küçük lokantalar ve kahveler, içeri doğru genişleten avlularıyla han kapıları... Han girişlerini fark etmek bile zor, kalabalıktan ötürü.

Bu insan karmaşası ve karmaşadaki inanılmaz çeşitlilik, büyük bir olasılıkla **Türkiye**'nin ve **Ortadoğu**'nun pek çok bölgesinden gelmiş insanları, orta ve daha yoksul sınıfları, her yaş kuşağını, çocukları-bebekleri ve birbirinin tam karşıtı denilebilecek bütün giyinme tarzlarını ve her şeyi kapsıyor. Sürekli kaynaşan/ devinen, çok kollu, çok başlı ve çok gözlü bir devin parçaları gibi sürekli kımıldıyor, birbirine sürtünüyor ve konuşuyor. Bu kaynaşmanın çok dinamik bir ritmi var kendisine göre...

Kuyumcu vitrinleri, altınlar, gözünü alıyor müşterilerin ama hemen yanında kumaşlar ve gömlekler, hepsinin de göğsünde İngilizce yazılar olan tişörtler ve şortlar, etekler, elbiseler, sünnet kıyafetleri ve abiyeler, terlikler ve pabuçlar, her şey ama her şey parlak, uçucu ve havalanmış gibi, seslerin ve kalabalıkların içinden süzülüyor. Bazen baharat oluyor veya iplere dizilmiş kurutulmuş sebzeler hevenk hevenk sallanıyor girişinde dükkanların, bazen kazandibi/ sütlü tatlı kokuyor ve bazen de bir fırın vitrini ve pideler... Fırının camına A4 bir kağıt yapıştırılmış: "Dolmalık Ekmek Bulunur"

ANAFARTALAR
CADDESİ

SAKAOĞLU
UN MAMULLERİ

Dolma ve Kemele
Bulunur

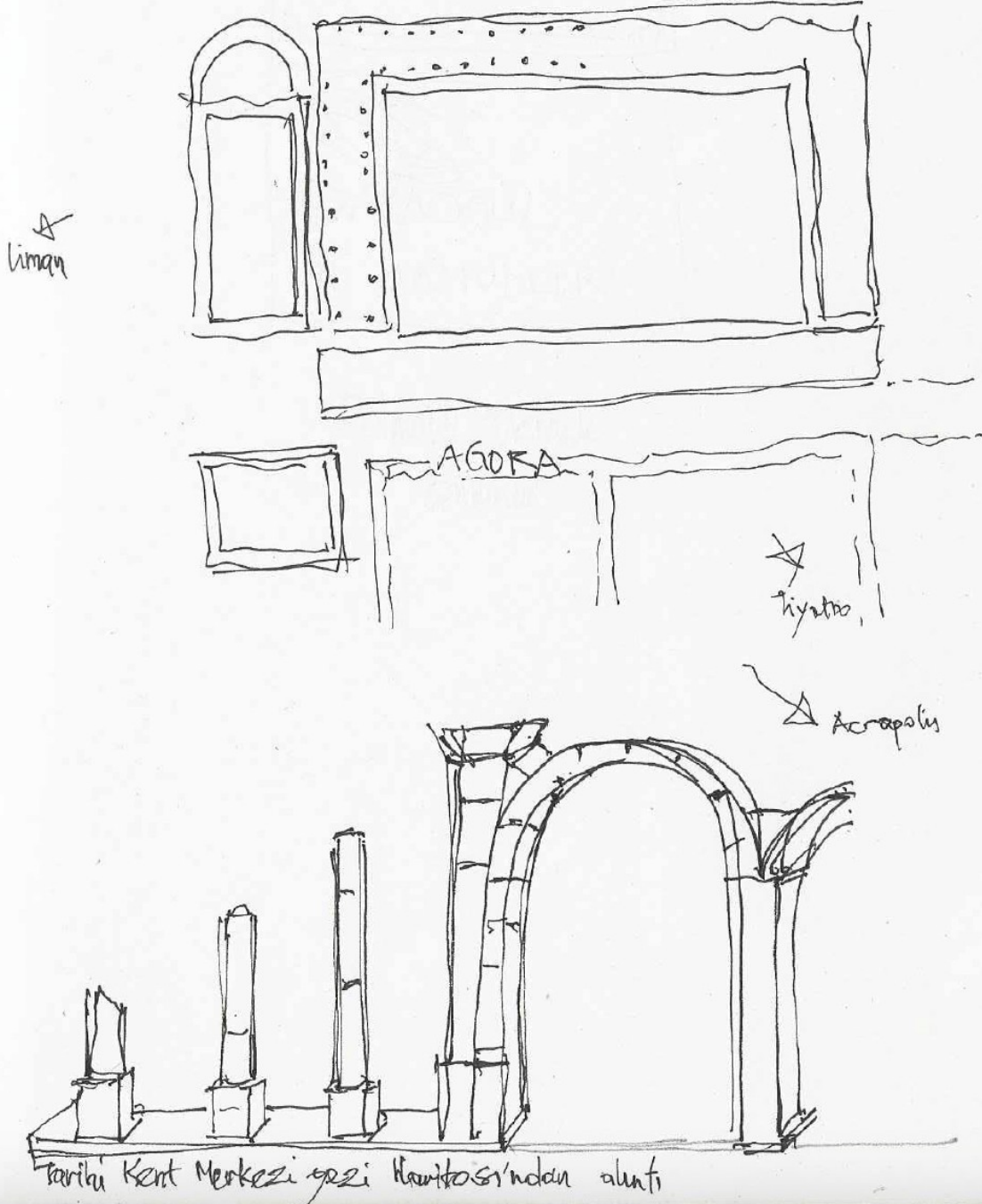
Sokağın yoğunluğu ve kalabalıklığı arasına sıkışmış camiler ve bir sokak arasında **Etz Hayim Sinagogu/ İzmir Musevi Cemaati Vakfı** yazıyor kapıda.

Eğer biraz daha yürürseniz daha da şaşırtıcı bir şeyle karşılaşıyorsunuz: **Roma** dönemine, belki daha eski döneme uzanan bir arkeolojik alana giriyorsunuz: **Smyrna Agorası**. Hemen çarşının içinde sayılır. Agorada şimdi satıcılar ve devinen insanlar, kalabalıklar yok ama o günlerde balıkçının veya otları-sebzeleri, etleri

ve kumaşları-dokumaları, sandaletleri satan esnafın nasıl davranıyor olabileceğini, agorada gezmekte olan halkın çeşitliliğini, gözünüzün önünde canlandırmakta hiç güçlük çekmiyorsunuz. Sanki bugünün agorasıyla Roma dönemi Kemeraltı'sı birbirinin içine geçmiş, hangi zamanda olduğunuzun hiçbir önemi yok ve 2000 yılın kah orasında kah burasında bir sarhoş gibi gezinebiliyorsunuz. Bir yandan da o kalabalığı, onun canlılığını ve sesini, kokusunu arıyorsunuz.

SYMIRNA ANTİK KENTI

*

Evet, bunca gayrete rağmen, Kemeraltı'nın harap bir durumda olduğunu da söylemek gerek. Boş/ tarihi ve mutlaka korunması gereken evler, oldukça kötü onarılmış veya bir felaket biçimde yıkılıp yeniden yapılmış evler, dükkanlar...

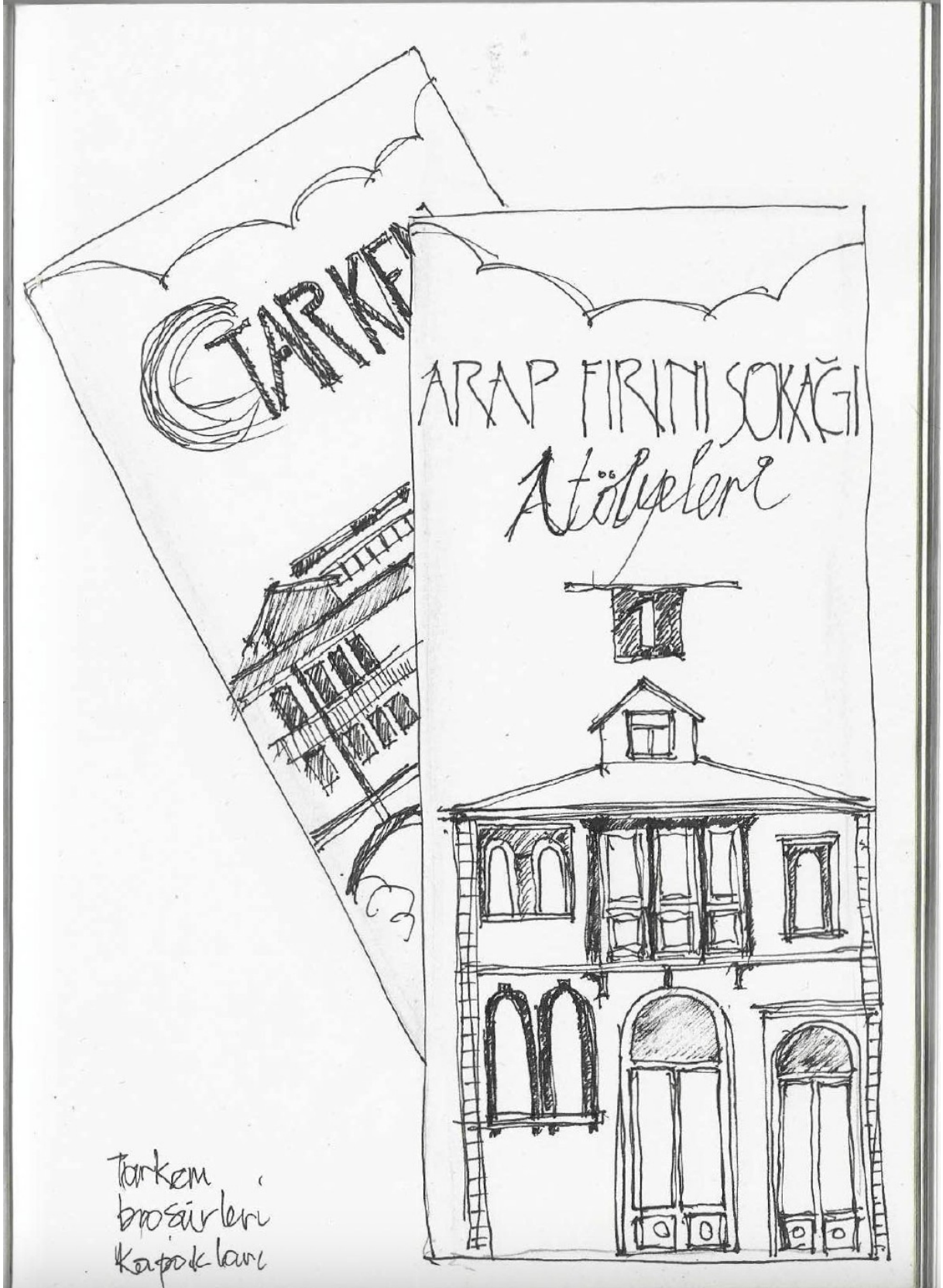
ÖZÜT SEKER VSTA

Küçük bir muhalefeci dükkan
Burası 1950'den beri burada aynı ilk dükkan 1950
4-5 tane yuvarlak masa/ tabure ve duvar kenarında
bir sıra var.
Ancak 10-12 kişi alabilecek bir dükkan
Fükan-ysen ile ben kazandırı yiyorum.

Tekrar Kemeraltı çarşısına dönüyoruz, rastgele ve hiçbir şey bilmeden (cahil bir Ankaralı olarak) kapısının önünden geçtiğimiz hanlardan birinin avlusundan içeri "bir bakma" merakıyla giriyoruz. Kapısının alınlığında **Abacioğlu Hanı** yazıyor. Avlunun ortasında büyük bir çınar ağacı ve çevrede masalarını avluya doğru yaymış küçük-küçük

restoranlar, kafeler... Dışarıdaki uğultu azalıyor biraz. Avlunun en dibine doğru yürüyünce şaşırtıcı bir şey görüyoruz: Hanın son bölümü olan tek katlı taş yapıda bir proje ofisi var. Birçok masa ve birçok çalışan, hemen tanıdık bir mimarlık-şehircilik-restorasyon-inşaat atölyesi havası... Girişin hemen yanındaki taş duvardaki rafa bakıyorum. Birçok harita, broşür ve afiş... **TARKEM** yazıyor. Burası TARKEM ama TARKEM NEDİR?

Rastlantıyla içine daldığımız han avlusunun dibinde hiçbir paragrafın anlatamayacağı bir şeyle karşılaştığımı anlıyorum. Ama anladıkça, bu bilgisizlik/ hiçbir şeyden haberi olmama hali beni daha çok utandırıyor. Kentle ilgili böylesi bir örgütlenme ve işlev,

böylesi bir kolektif çaba ve bu kadar çok çeşitlilik içindeki perspektif, acayip ve hayalsi, aynı zamanda gerçek ve herkesi uçurtacak kadar güçlü...

Haftalık yazı sınırimi, artık hiçbir şey yazamayacak kadar aştım. Bu durumda TARKEM üzerine düşünmeyi, ya gelecekteki bir yazıya bırakmaktan ya da benim gibi kurcaladıkça merakı artanlar için internet aramalarını önermekten başka yapacak bir şey yok...

Akın Atauz